

Aplinkos psichologijos
tyrimų centras

Kuriame
Lietuvos ateitį
2014–2020 metų
Europos Sąjungos
fondų investicijų
veiksmų programa

VANDENS

Aplinkai draugiško elgesio skatinimo programa

© I. Truskauskaitė-Kunevičienė, G. Kaniušonytė, V. Gabė

© Aplinkos psichologijos tyrimų centras

©GOGREEN

Mokslinis tyrimas finansuotas Europos socialinio fondo lėšomis pagal priemonės Nr. 09.3.3-LMT-K-712 veiklą
„Mokslininkų kvalifikacijos tobulinimas vykdant aukšto lygio MTEP projektus“

1. APIE PROGRAMĄ

1.1. Kam skirta ši programa ir koks jos tikslas?

Programa skirta **14-17 m. amžiaus** paaugliams ir ja siekiam paskatinti paauglius **mažinti** geriamo vandens **vienkartiniuose buteliuose** pirkimą.

1.2. Kodėl ši programa reikalinga?

Nors gyvename pakankamai žalioje ir švarioje šalyje, kvėpuojame pakankamai švariu oru, turime užtektinai geriamo vandens, mus nuolat pasiekia žinios apie **gamtosaugos problemas**, kylančias visame Pasaulyje. Yra žinoma, kad klimato kaita, gamtinių išteklių mažėjimas, biologinės įvairovės nykimas, oro bei dirvožemio užterštumas kelia **didelį pavojų planetai ir žmonijai**, t.y. mūsų visų, **ateičiai**. Modernus žmonių gyvenimo būdas ir augantis vartojimas palieką ryškius pėdsakus: vidutiniškai kasmet žmonės išmeta apie 2 milijardus tonų buitinių atliekų ir šie skaičiai nuolat didėja. Vidutiniškai kasdien kiekvienas žmogus išmeta 0,74 kg šiukšlių, tačiau šis skaičius svyruoja nuo 0,11 kg iki 4,54 kg. Nemažą dalį šių atliekų sudaro plastiko atliekos, pavyzdžiui 2016 metais buvo išmesta 242 milijonai tonų plastikinių atliekų ir šiukšlių (Kaza, Yao, Bhada – Tata ir Van Woerden, 2018). Apie būtinybę kovoti su žmogaus veiklos padariniais planetai bei stabdyti neigiamą poveikį nuolat skelbia tarptautinės organizacijos, tokios kaip Tarptautinė Klimato Kaitos Komisija (angl. *Intergovernmental Panel for Climate Change, IPCC*). Tarpvalstybinės ir tarpdisciplininės pastangos yra labai reikšmingos, tačiau tiek pat svarbus yra ir kiekvieno žmogaus indėlis, t.y. kaip kiekvienas žmogus kiekvieną dieną gali prie gamtosauginių problemų sprendimo. Tai daryti galima, pavyzdžiui, mažinant išmetamų šiukšlių, įskaitant ir plastiko atliekas, kiekį.

1.3. Programos teorinis pagrindas

Daugelio sričių mokslininkai jau kelis dešimtmečius yra įsitraukę į aplinkosauginių problemų sprendimą. Šioje srityje yra svarbus ir **psichologijos mokslo indėlis**, kadangi psichologinių mechanizmų, lemiančių žmogaus pasirinkimą tausoti gamtą arba ne, supratimas yra būtinas, planuojant efektyvias intervencijas gamtai draugiško elgesio skatinimui (Sanson, 2017). Norint pakeisti žmogaus elgesį labai svarbu suprasti, kokios priežastys lemia žmogaus pasirinkimus ir sprendimus. Gamtai draugišką elgesį tyrinėjantys mokslininkai yra sukūrę ne vieną modelį, aiškinantį kaip toks elgesys formuojasi. Kuriant ir įgyvendinant programą „Vandens“ vadovaujamesi vienu naujausiu, kelis pagrindinius modelius apibendrinančiu **Išsamiu veiksmų numatymo modeliu** (angl. *Comprehensive Action Determination Model (CADM)*; Klockner ir Blobaum (2010)). Šis modelis apima elgesio normas (socialines, asmenines, poreikio elgtis tam tikru būdu supratimą bei elgesio pasekmių supratimą), ketinimus, situacinius veiksnius bei įpročius. Visų šių veiksnių tarpusavio sąveika gali paaiškinti, kaip formuojasi gamtai draugiškas elgesys. Taigi, vadovaujantis CADM modeliu, galima numatyti, kad žmogus elgsis gamtai

draugiškai, jei manys, kad aplinkiniai (bendruomenė, visuomenė) nori, kad jis taip elgtųsi (socialinės normos), taip pat jei gamtai draugiškas elgesys bus jo paties moralinė vertybė (asmeninės normos). Bet to svarbu, kad žmogus suprastų, kodėl reikia tausoti gamtą (pvz. plastiko atliekos teršia vandenynus) ir kokios yra jo aplikai draugiško elgesio pasekmės (pvz., kad naudodamas daugkartines vandens gertuves mažina plastiko atliekų kiekį). Socialinės ir asmeninės normos yra svarbios, kad formuotųsi draugiškos gamtai nuostatos ir ketinimai elgtis, taip, kad žala gamtai būtų kuo mažesnė. Žmogaus pasirinkimas elgtis aplinkai draugiškai taip pat gali priklausyti nuo aplinkybių, pvz. ar yra galimybė papildyti gertuvę geriamu vandeniu. Ne mažiau svarbu, ar žmogus mano, kad jis pats gali pasirinkti, kaip elgtis, pavyzdžiui, žmogus mano, kad tai, ar jis pirks ar nepirks vienkartinius plastiko butelius priklauso nuo jo pasirinkimo, o ne nuo išorinių aplinkybių. Įpročiai dažnai įvardijami kaip kliūtis gamtą tausojančio elgesio pasireiškimui. Kai įpročiai yra stiprūs, elgesį labiau lemia jie, nei turimi į aplinkos tausojimą orientuoti ketinimai bei asmeninės normos (Klockner and Verplanken, 2007), todėl siekiant formuoti aplinką tausojantį elgesį, būtina ugdyti aplinkai palankius įpročius.

1.4. Kodėl programa yra skirta būtent paaugliams?

Jaunoji karta yra žmonės, kurie jau dabar yra **aktyviai įsitraukę į vartojimą** ir kasdien priima su vartojimu susijusius sprendimus (Shim, Serido, Barbber, 2011). Be to, jie yra **ateities sprendimų priėmėjai** ir būtent jie turės spręsti buvusio ir esamo netinkamo elgesio su gamta pasekmes. Kadangi įpročiai yra labai svarbūs ir itin sunkiai keičiami, svarbu juos tinkamai formuoti kuo jaunesniame amžiuje. Moksliniai tyrimai rodo, kad jaunesni vaikai labiau linkę elgtis aplinkai draugiškai, o paauglystėje gamtą tausojančio elgesio, tokio kaip energijos taupymo ar rūšiavimo, mažėja (Krettenauer, 2017, Wrey – Lake, Metzger ir Syvertsen, 2017). Yra žinoma, kad paaugliai turi daugiau ketinimų, nei suaugę tausoti gamtą, tačiau iš tiesų daro mažiau. Be to, paauglystė yra ypatingas etapas žmogaus raidoje, kai vykstantys pokyčiai atveria galimybę pakreipti jaunų žmonių elgesį pozityvia linkme (Lerner ir Steinberg, 2004). Šiame amžiaus tarpsnyje atsiranda galimybė įgauti naujų, prosocialių, t.y. visuomenei naudingų, įgūdžių, tad paauglystė yra itin tinkamas metas įgyvendinti programas, nukreiptas į aplinką tausojančio elgesio skatinimą.

2. PROGRAMOS POVEIKIO PRIEMONĖS

Yra žinoma, kad konkrečiam gamtą tausojančiam elgesiui (rūšiavimui, energijos, vandens taupymui ir t.t.) skatinti turi būti naudojami konkretūs, būtent tą elgesį skatinantys metodai (Osbaldiston ir Schott, 2012). Programos „Vandens“ tikslas – paskatinti paauglius mažinti geriamo vandens buteliuose pirkimą ir taip prisidėti prie aplinkosauginių problemų sprendimo, todėl programos poveikio priemonės buvo parinktos remiantis jau atliktų

mokslinių tyrimų rezultatais. Kiekvienos poveikio priemonės veiksmingumas buvo patvirtintas Lietuvoje atliktų mokslinių tyrimų rezultatais (Truskauskaitė-Kunevičienė ir kt., 2019).

2.1. *Daugkartinio naudojimo vandens gertuvės*

Turėdami gertuves paaugliai gali jas nešiotis, prisipildys vandeniu jiems prieinamose vietose mokykloje ar mieste, kad nuolat turėtų geriamo vandens ir nebūtų poreikio pirkti vandens buteliuose. Renkantis, kokias gertuves paaugliams duoti, turėtų būti atsižvelgta į du pagrindinius aspektus: 1) funkcionalumą – svarbu, kad gertuvės būtų lengvos, patogios nešiotis, tinkamo dydžio; 2) priimtinumą paaugliams – ar gertuvė paaugliams atrodo patraukli ir jie rinktųsi ją nešiotis kasdien. Nustatyta, kad gertuvių turėjimas sustiprina kitų poveikio priemonių efektyvumą, kadangi skatinamas elgesys pasidaro labiau prieinamas. Vertinant programą „Vandens“ pirmą kartą, dėl gertuvių dizaino buvo konsultuojamasi su pačiais paaugliais. Remiantis tuo, atrinkta lengva, skaidri 600 ml talpos gertuvė, kuri turi pakankamai platų atsukamą dangtelį, kad į ją galima būtų įsipilti ne tik vandenį, bet ir kitus gaiviuosius gėrimus (1. pav.).

1 pav. Vandens gertuvės pavyzdys

2.2. *Atsisakyti vandens buteliuose skatinantis video*

Kad paaugliai realiai pamatytų, kokią žalą daro vienkartinio naudojimo plastiko atliekos ir kokie yra galimi alternatyvūs pasirinkimai, paaugliams yra rodomas trumpas (1 min. ir 21 sek. trukmės), Jungtinių tautų organizacijos sukurtas, socialinės reklamos filmukas. Iš filmuko buvo pašalinta informacija apie skirtingas vienkartinio naudojimo plastiko rūšis, paliekant tik tuos vaizdus, kurie gali būti tiesiogiai siejami su vandens iš vienkartinio naudojimo plastikinių butelių vartojimu kasdieniniame gyvenime. Kadangi filmukas sukurtas anglų kalba, buvo pridėti lietuviški subtitrai, kad visi paaugliai galėtų suprasti tekstą. Nustatyta, kad šis reklaminis filmukas iš tiesų padeda paaugliams geriau suvokti neigiamas vandens vienkartinuose buteliuose vartojimo pasekmes.

2.3. *Mobilioji aplikacija „Vandens“*

Kad lengviau ir paaugliams priimtinu būtų pateikiamos kitos programos „Vandens“ poveikio priemonės, specialiai šiai programai buvo sukurta mobilioji aplikacija, kurią paaugliai gali susiinstaliuoti į savo telefonus. Norėdami naudotis mobiliąja aplikacija, paaugliai turi prisiregistruoti, naudodami savo *Facebook* arba *Google* paskyrą. Per mobiliąją aplikaciją yra pateikiamos trys poveikio priemonės:

2.3.1. **Priminimai įsipilti į gertuvę vandens**

Priminimas yra trumpa žinutė – žodis „Įsipilk“ kartu su vandens lašelio simboliu (2 pav.). Priminimo tikslas – priminti įsipilti į gertuvę vandens. Paauglys pats gali pasirinkti laiką, kada norėtų gauti priminimą. Per dieną pasirinktu laiku galima gauti iki 5 priminimų. Mobiliosios aplikacijos nustatymai yra parinkti taip, kad turėdamas programėlę dalyvis gaus bent vieną priminimą per dieną. Jei programos dalyvis neatliks jokių veiksmų, priminimas bus gaunamas 7:30 val. ryte. Šis laikas buvo parinktas, kadangi dauguma mokyklinio amžiaus vaikų šiuo metu jau yra atsibudę, tačiau dar neišvykę į mokyklą, todėl turi galimybę įsipilti vandens namuose ir tuo pačiu nepamiršti pasiimti gertuvę į mokyklą. Nustatyta, kad gaudami priminimus įsipilti vandens į gertuves paaugliai daugkartinių gertuvių naudojimą pradeda labiau suvokti kaip paplitusį ir draugišką aplinkai. Be to, priminimų gavimas iš dalies padeda stiprinti suvokimą, kad paaugliai patys yra atsakingi už savo aplinkai draugišką elgesį, taigi, ir gali jį keisti.

2 pav. Priminimo formatas

2.3.2. **Tikslo mažinti vandens buteliuose pirkimą nustatymas**

Suinstaliavę programėlę į savo telefonus, paaugliai turi įvesti, kiek butelių vandens vienkartinuose buteliuose jie nusiperka per savaitę. Taip pat, jie turi pasirinkti, kiek jie norėtų sumažinti vandens buteliuose pirkimą, t.y. jie turi įvesti, kiek jie norėtų vandens butelių per savaitę pirkti. Šį savo įvestą tikslą paaugliai turi galimybę matyti nuolat, taip pat jie turi galimybę registruoti savo nuperkamus vandens butelius ir taip stebėti, kaip jiems sekasi tikslo siekti. Programos efektyvumo tyrimais patvirtinta, kad tikslo nustatymas padeda geriau suvokti, kad nepirkdami geriamo vandens buteliuose paaugliai saugo aplinką. Be to, tikslo nustatymas iš dalies prisideda prie suvoktos elgesio kontrolės didinimo.

2.3.3. **Grįžtamasis ryšys apie išgerto vandens kiekį**

Turėdami mobiliąją aplikaciją „Vandens“, programos dalyviai turi galimybę įvesti, kiek vandens ne iš vienkartinų butelių (o iš alternatyvių šaltinių, pvz., šaltinio, gręžinio ar šulinio) jie išgeria. Įvesti vandenį paaugliai taip pat gali tuomet, kai jie pripildo gertuvę (dėl to gertuvės tūris ir maksimalus vienu kartu galimo įvesti vandens kiekis sutampa). Kiekvieną kartą, kai dalyviai įveda išgerto vandens kiekį, jis yra nukreipiamas į statistikos langą, kuriame atvaizduojamas išgerto vandens grafikas per savaitę ir per mėnesį. Gaudamas grįžtamąjį ryšį apie išgerto vandens kiekį paauglys potencialiai gali geriau suvokti, kokią naudą jam teikia dalyvavimas programoje ir tai gali sumažinti iškritimo iš programos tikimybę.

3. PROGRAMOS „VANDENS“ ĮGYVENDINIMAS

Šiame skyriuje bus pateikiami programos įgyvendinimo proceso žingsniai, kuriais reiktų vadovautis diegiant programą „Vandens“. Siekiant užtikrinti maksimalų programos poveikį ir efektyvumą, rekomenduojame įgyvendinti programą būtent taip. Bet kokie nukrypimai nuo programos įgyvendinimo gali pakeisti programos efektyvumo rezultatus. Jūs esate laisvi daryti pakeitimus, turėdami tai omenyje.

3.1. Programos tikslo pristatymas

Jei programą įgyvendinate nepažįstamų paauglių grupėje, būtų geriausia, kad paaugliai žinotų iš anksto, kas ir kodėl pas juos atvyksta ir kokių tikslų.

- 3.1.1. Pristatykite, kas esate ir kodėl atvykote pas paauglius (laisva forma pasakykite savo vardą, organizaciją, kuriai atstovaujate, kas iš paaugliams artimų ir pažįstamų žmonių Jus pakvietė), pasakykite, kad norite pakviesti paauglius dalyvauti programoje „Vandens“.
- 3.1.2. Pristatykite programos tikslą. Neišsiplėskite, trumpai savais žodžiais pasakykite, kad *programa yra skirta skatinti paauglius labiau saugoti gamtą*. Būtų geriausia, kad paaugliai galėtų pasirinkti, ar prisijungti prie dalyvavimo programoje ar ne. Bet kokia prievarta gali sukelti pasipriešinimą ir neigiamai veikti programos rezultatus. Jei dalyvavimas savanoriškas, taip ir pasakykite.

3.2. Filmuko (video) rodymas

Būtų geriausia, kad filmukas paaugliams būtų rodomas individualiai, atskiruose įrenginiuose (kompiuteriuose, planšetėse ar mobiliuosiuose telefonuose). Jei filmukas bus rodomas bendrai viename ekrane, daug mažesnė tikimybė, kad paaugliai sukaups dėmesį ir jį iš tiesų pamatys. Video trumpas ir reikalauja susikupimo, kad žinutė iš tiesų būtų perduota. Jei įrenginiais rūpinatės Jūs, iš anksto paruoškite, kad video būtų atidarytas, reikėtų jį tik paleisti. Jei paaugliai filmuką žiūrės savo įrenginiuose, pasirūpinkite trumpąja nuoroda, kad filmukas būtų lengvai prieinamas. Dauguma paauglių turi savo ausines. Galima paprašyti, kad jie jas atsineštų programos pristatymo dieną. Kitu atveju (ar dėl visa ko tiems, kurie pamirš), pasirūpinkite ausinėmis.

- 3.2.1. Pasakykite: *Pirmiausiai noriu Jums parodyti trumpą **filmuką**. Jūs jį žiūrėsite individualiai, planšetėse (telefonuose, kompiuteriuose) su ausinėmis. Tiems, kas turite ausines, įkiškite jas į planšetę, o kas neturite, aš Jums jas duosiu. Filmukas trumpas, apie 1.5 min, kai pažiūrėsite, tiesiog sulaukite, kol visi tai padarys.*
- 3.2.2. Išdalinkite įrenginius ir ar ausines. Kai visi pažiūrės filmuką, paimkite įrenginius (ar paprašykite juos laikinai pasidėti).

Filmuko nuoroda: https://www.youtube.com/watch?v=gjt2Tvw0t6Y&ab_channel=GoGreenLAB

3.3. Mobiliosios aplikacijos instaliavimas

Geriausia paauglius iš anksto informuoti, kad norėdami dalyvauti programoje, jie turės į savo mobiliuosius telefonus susiinstaliuoti mobiliąsias aplikacijas. Taip tie, kurie telefonuose turi mažai laisvos vietos galės ją atlaisvinti. Be to, aplikacijos instaliavimui reikia prieigos prie interneto. Nors šiais laikais dauguma turi mobiliųjų duomenų, geriausia būtų pasirūpinti, kad programos pristatymo vietoje būtų galimybė nemokamai prisijungti prie bevielio interneto. Tikiu atveju bus išvengta nemalonių netikėtumų.

3.3.1. Pasakykite: *Dabar noriu paprašyti, kad visi susiinstaliuotumėte **mobiliąsias aplikacijas**, per kurias bus įgyvendinamos programos „Vandens“ poveikio priemonės. Aplikacija vadinasi „VANDENS“ (galima užrašyti ant lentos ar kitoje matomoje vietoje). Nueikite į App Store arba Google Play (priklausomai nuo mobilaus įrenginio) ir suveskite aplikacijos pavadinimą.* (Jei kas nors vyksta nesėkmingai, galima dėl visa ko turėti trumpąsias nuorodas į aplikaciją ir pasiūlyti jas įvesti bei gauti tiesioginį nukreipimą į programą, aktyvios nuorodos [iOS](#) [Android](#)). Prisijungti taip pat galima naudojant QR kodą (3 pav.) Šis kodas veikia ir iOS ir Android operacinėms sistemoms.

3 pav. QR kodas mobiliosios aplikacijos suinstaliavimui

3.3.2. Pasakykite: *Kai susiinstaliuosite mobiliąsias aplikacijas, labai prašau “nežaisti” su aplikacija savarankiškai (nors tikrai gali norėtis viską išbandyti savarankiškai), mes visas aplikacijos funkcijas aptarsime kartu, OK?* 😊

3.3.3. **Tikslas.** Pasakykite: *Dabar savo mobiliosiose aplikacijose atsidarykite langą „Tikslas“. Jūsų prašo įvesti, kiek buteliukų vandens vidutiniškai per savaitę nusiperkate. Pabandykite paskaičiuoti ir įrašyti, kiek įmanoma tiksliau.*

*Iš karto po to jūsų prašys nusistatyti savo tikslą, t.y., kiek Jūs norėtumėt **sumažinti** vandens buteliukuose pirkimą, t.y., kiek norėtumėt pirkti buteliukų vandens per savaitę? Pagalvokite ir įrašykite **mažesnį** skaičių, negu dabar perkate.*

Lango “Tikslas” viršutinėje dalyje matote tikslą, kurį įvedėte. Apačioje kairėje “pulsuoja” lašas. Kiekvieną kartą, kai nusipirksite vandens vienkartiniam butelyje, įveskite, kiek butelių nusipirkote.

*Dešinėje matysite, kiek butelių vandens nusipirkote per einamą savaitę, o apačioje – kiek nusiperkate vidutiniškai per savaitę. Taip galėsite **stebėti, kaip jums sekasi siekti savo tikslo.***

- 3.3.4. **Vanduo.** Pasakykite: *Dabar visi savo mobiliosiose aplikacijose atsidarykite langą “vanduo”. Čia žymėkite, kiek vandens išgeriate iš čiaupo, šaltinio, gręžinio ar šulinio. Jei geriate pirktą vandenį, čia jo nežymėkite!*
- 3.3.5. **Statistika.** Pasakykite: *Dabar įveskite, kiek vandens ne iš vienkartinų butelių jau išgėrėte šiandien. Kiekvieną kartą įvedę vandenį, o taip pat paspaudę ant lango “Statistika” matysite grafiką, kuriame atvaizduota, kiek vandens kurią dieną išgėrėte savaitės ir mėnesio intervale.*
- 3.3.6. **Priminimai.** Pasakykite: *Dabar visi atsidarykite skiltį “Priminimai”. Jums iš karto iššoks langas klausiantis, ar leidžiate programėlei siųsti jums priminimus. Jūs turite sutikti, kad ši funkcija veiktų.*
- Ši funkcija yra skirta, kad programėlė Jums galėtų priminti, kad įsipiltumėte vandens iš čiaupo, kad dienos bėgyje nereiktų pirkti vandens buteliuose.*
- Taip pat prie nustatymų jūs matote, kad automatiškai yra nustatytas vienas priminimo laikas. Šį laiką galite pakeisti ir tai reikš, kad kiekvieną dieną šiuo laiku jūs gausite priminimą įsipilti vandens.*
- Jei norite gauti priminimą daugiau nei vieną kartą per dieną, galite nusistatyti iki 5 priminimo laikų.*
- Tai galite padaryti paspaudę + viršutiniame dešiniame lango kampe.*

3.4. Gertuvių išdalinimas

Kai visi programos dalyviai susiinstaliuos mobiliąsias aplikacijas ir niekam nebeliks klausimų, pasakykite, kad turite dovaną, kuri padės efektyviau dalyvauti šioje programoje. Tuomet išdalinkite gertuves. Jei tai bus vienodos gertuvės, rekomenduojame rinkti skaidrias, lengvas plastikines daugkartinio naudojimo gertuves su užsukamais dangteliais, ne mažesnio nei 500 ml ir ne didesnio nei 600 ml tūrio.

4. PROGRAMOS EFEKTYVUMO VERTINIMAS

Jei norite įvertinti, kiek Jūsų įgyvendinama programa efektyvi, t.y., kaip keičiasi paauglių suvokimas apie su geriamo vandens buteliuose pirkimu susijusį gamtos saugojimą, prieš įgyvendinant programą ir po jos įgyvendinimo galite duoti paaugliams užpildyti šį klausimyną (1 lentelė).

5. BAIGIAMOSIOS NUOSTATOS

Vis autorystės į programą teisės priklauso programą sukūrusiems asmenims, MRU aplinkos psichologijos tyrimų centrui ir projektui GOGREEN. Programą galima platinti ir įgyvendinti be leidimo. Jei programa įgyvendinama su pakeitimais, draudžiama naudoti programos pavadinimą.

Jei turite klausimų susijusių su programos įgyvendinimu ar efektyvumo vertinimu, galite kreiptis į projekto GOGREEN komandą e-paštu: gogreen@mruni.eu

1 lentelė. Programos efektyvumo vertinimo klausimynas

Jūsų lytis:

Vaikinas

Mergina

Jūsų amžius:

_____ m.

	Visiškai nesutinku		Nesutinku		Nei sutinku, nei nesutinku		Sutinku		Visiškai sutinku	
	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5	☐ 6	☐ 7	☐ 8	☐ 9	☐ 10
Geriamo vandens buteliuose pirkimas didina aplinkos problemas	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5					
Jei neperku geriamo vandens buteliuose - saugau aplinką	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5					
Man svarbūs žmonės norėtų, kad nepirkčiau geriamo vandens buteliuose	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5					
Nuo manęs priklauso, ar ateinančias 4 savaites pirksiu geriamą vandenį buteliuose	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5					
Aš turiu galimybę pirkti geriamą vandenį buteliuose	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5					
Esu įpratusi (-ęs) pirkti geriamą vandenį buteliuose	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5					
Aš jaučiuosi morališkai įsipareigojusi (-ęs) nepirkti geriamo vandens buteliuose	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5					
Aš tikrai ketinu ateinančias 4 savaites nepirkti geriamo vandens buteliuose	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5					
Per pastarąsias 4 savaites pirkau geriamą vandenį buteliuose:	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Niekada arba beveik niekada		Retai		Nei retai, nei dažnai		Dažnai		Visada ar beveik visada	

Aplinkos psichologijos
tyrimų centras

Kuriame
Lietuvos ateitį
2014–2020 metų
Europos Sąjungos
fondų investicijų
veiksmų programa

Literatūros sąrašas:

- Kaza, S., Yao, L., Bhada-Tata, P., & Van Woerden, F. (2018). *What a Waste 2.0: A Global Snapshot of Solid Waste Management to 2050*. World Bank Publications. Retrieved from <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/30317>
- Klößner, C. A., & Blöbaum, A. (2010). A comprehensive action determination model: Toward a broader understanding of ecological behaviour using the example of travel mode choice. *Journal of Environmental Psychology*, 30, 574–586. doi:[10.1016/j.jenvp.2010.03.001](https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2010.03.001)
- Klockner, Ch., & Verplanken, B. (2013). Yesterday's habits preventing change for tomorrow? The influence of automaticity on environmental behaviour. In Steg L., Van der Berg A.E. & de Groot J.I.M. (Eds.), *Environmental psychology: an introduction* (p.p. 197 – 210). BPS Blackwell.
- Krettenauer, T. (2017). Pro-Environmental Behavior and Adolescent Moral Development. *Journal of Research on Adolescence*, 27(3), 581-593.
- Lerner, R. M., & Steinberg, L. (2004). The Scientific Study of Adolescent Development Historical and Contemporary Perspectives. In R. M. Lerner, L. Steinberg (Eds.) *Handbook of Adolescent Psychology*. New Jersey: John Wiley & Sons.
- Osbaldiston, R., & Schott, J. P. (2012). Environmental sustainability and behavioral science: Meta-analysis of proenvironmental behavior experiments. *Environment and Behavior*, 44(2), 257-299.
- Sanson, A. (2017). Developmental science's role in responding to the climate crisis. *Supplement to International Journal of Behavioral Development*, 3 (41), 10 – 15.
- Shim, S., Serido, J., & Barber, B. L. (2011). A consumer way of thinking: linking consumer socialization and consumption motivation perspectives to adolescent development. *Journal of Research on adolescence*, 21(1), 290-299.
- Truskauskaitė-Kunevičienė, I., Kaniušonytė, G., Poškus, M. S., Balundė, A., Gabė, V., Jovarauskaitė, L., Ozdemir, M. (2019). *Testing the components of the intervention program "Aquatic" targeted at the reduction of bottled water use in adolescence by using the factorial experiment*. Manuscript submitted for publication.
- Wray-Lake, L., Metzger, A., & Syvertsen, A. K. (2017). Testing multidimensional models of youth civic engagement: Model comparisons, measurement invariance, and age differences. *Applied Developmental Science*, 21(4), 266-284.
- Naudojamo video nuoroda: <https://www.youtube.com/watch?v=gjt2Tvw0t6Y>